

УДК 378.1

DOI 10.31494/2412-9208-2020-1-3-241-249

**FEATURES OF THE SYSTEM APPROACH TO THE PROBLEM OF
FORMATION OF COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE
TEACHERS OF FOREIGN LANGUAGES BY MEANS OF INFORMATION
AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES**

**ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ ДО ПРОБЛЕМИ
ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ
ВИКЛАДАЧІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНО-
КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

Sergii GALETSKYI,
Lecturer

Сергій ГАЛЕЦЬКИЙ,
викладач

sergii.galetskyi@oa.edu.ua

<http://orcid.org/0000-0001-6532-3108>

The National University of Ostroh
Academy

Національний університет
«Острозька академія»

✉ 2 Seminar'ska St.,
Ostroh, 35800, Rivne region,

✉ вул. Семінарська 2, м. Острозь,
35800, Рівненська область

Original manuscript received: September 27, 2020

Revised manuscript accepted: November 25, 2020

ABSTRACT

The peculiarities of the systematic approach to the problem of formation of communicative competence of future teachers of foreign languages by means of information and communication technologies have been reviewed in the article. It is noted that the system approach determines the leading system characteristics of competence, professional training, information and communication technologies. The system objects that are subject to study and experimental verification are characterized: professional training of future foreign language teachers in institutions of higher education as a system; communicative competence as a system object; information and communication technologies as a system phenomenon and process; model and technology of formation of communicative competence of future teachers. The system characteristics of the formation of communicative competence of future teachers of foreign languages by means of information and communication technologies are presented. The importance of a systematic approach to the problem of forming the communicative competence of future foreign language teachers is emphasized. It is determined that the existence of communicative connections between the components of the system and the components of the external environment refers to the two main structural connections of the system (subordination and coherence). Subordination presupposes the existence of a dominant, main component of the system, which is decisive in the functioning and development of the system object. It is determined that such a main component in the system of formation of communicative competence of future teachers are information and communication technologies. The consistency relationship, on the other hand, presupposes the equivalence of system components; in our study, such equivalent components are, firstly, the components of communicative competence of future teachers, and secondly – the components of the model / technology of formation of this competence

241

by ICT. The author's definition is developed taking into account the specifics of the subject of research; on the basis of a systematic approach is outlined the formation of communicative competence of future teachers of foreign languages as a complex dynamic open system with both material and abstract features. These system characteristics make it possible to design a model and technology for the formation of this competence from a set of interrelated components that ensure the effectiveness of the implementation of these models and technologies.

Keywords: system approach, communicative competence, future foreign language teachers, ICT tools

Постановка проблеми. Інтеграція української держави до європейської й світової спільноти актуалізує проблему активного використання іноземних мов у всіх сферах суспільного життя, що вимагає підвищення рівня комунікативної компетентності викладачів іноземних мов з урахуванням радикальних змін в інформаційно-технологічному забезпеченні підготовки фахівців. Якісна професійна підготовка майбутніх викладачів іноземних мов, яка б відповідала сучасним світовим вимогам, на сьогодні є актуальним питанням, яке вимагає перегляд та оновлення підходів до організації навчання майбутніх викладачів іноземних мов.

Метою статті є теоретичне обґрунтування системного підходу до проблеми формування комунікативної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Методи та методика дослідження: в процесі дослідження використано аналіз, синтез, узагальнення, порівняння, монографічний метод.

Результати та дискусії. Системний підхід до проблеми формування комунікативної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов засобами інформаційно-комунікаційних технологій об'єднує в собі фактично кілька системних об'єктів, що підлягають вивченню й експериментальній перевірці, а саме:

1. Професійна підготовка майбутніх викладачів іноземних мов у ЗВО як система, що складається з кількох взаємопов'язаних компонентів (зміст освіти, оцінювання навчальних досягнень студентів, виховний процес у ЗВО, технологічне й методичне забезпечення професійної підготовки викладачів тощо).

2. Комунікативна компетентність як системний об'єкт, що складається з сукупності відповідних компетенцій – мовної, мовленнєвої, паралінгвістичної, вербальної / невербальної, компетенції взаємодіяти та ін.

3. ІКТ як системне явище і процес, що виступає засобом формування комунікативної компетентності викладачів.

4. Модель і технологія формування комунікативної компетентності майбутніх викладачів – системний об'єкт для розробки й експериментальної перевірки ефективності впровадження. Як будь-яка педагогічна технологія, означена технологія передбачає наявність взаємопов'язаних складників, що у своїй взаємозумовленості й поєднанні забезпечують розвиток комунікативної компетентності на

достатньому та високому рівні.

Основи системного підходу до вивчення науково-педагогічних явищ і процесів можна простежити в науковому доробку українських та зарубіжних учених, передусім, в контексті теорії виховних систем, системи навчання на різних його ступенях, системної методології науково-педагогічного дослідження тощо. До таких наукових розробок ми відносимо праці В. Беспалька (теорія педагогічних систем) (Беспалько, 1977), В. Гладунського (система управління в освітній сфері) (Гладунський, 2011), Є. Носенко, В. Короткова, М. Матюшкіна (системно-синергетичний підхід до освіти як складної нелінійної структури) (Носенко та ін., 2014), І. Подласого (системні характеристики педагогічної діяльності) (Підласий, 2010), Т. Ільїної (системні аспекти організації навчального процесу) (Ільїна, 1972), І. Малафійка (забезпечення системності знань учнів) (Малафійк, 2007), Т. Поясок (ІКТ у професійній підготовці майбутніх економістів як система) (Поясок, Сисоєва, 2009), Ю. Шабанової (системний підхід до організації діяльності ЗВО) (Шабанова, 2014) та ін. Провідні характеристики системності професійної підготовки фахівців ґрунтуються на традиційних ознаках, описаних у класичних наукових працях багатьох як зарубіжних філософів, істориків та соціологів (Р. Акофф, О. Ланге, У. Росс Ешбі), так і вітчизняних (І. Блауберг, В. Лекторський, В. Садовський, О. Уємов, Е. Юдін).

Ю. Шабанова (2014), аналізуючи основи системного підходу в закладах вищої освіти, визначає основні елементи освітньої системи – цілі, зміст, засоби і способи здобуття освіти, форми організації освітнього процесу, суб'єкт-об'єктні характеристики, освітнє середовище, результат.

Розкриваючи ці елементи в загальній системі формування комунікативної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов засобами інформаційно-комунікаційних технологій, ми спробували співвіднести загальну методологію системного підходу з конкретним теоретико-емпіричним дослідженням за обраною нами темою і представити це в таблиці 1. Оцінка системних характеристик подана на рівні кількох елементів освітньої системи – цілей, змісту, форм і способів здобуття освіти, суб'єктів освітнього процесу, освітнього середовища та результату освітнього процесу.

Таблиця 1

Системні характеристики формування комунікативної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов засобами ІКТ

Елементи освітньої системи	Визначення та основні характеристики елемента	Зв'язок з формуванням комунікативної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов	Зв'язок із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій як засобу формування означеної компетентності
Цілі освіти	Цей елемент системи описує	Комунікативна компетентність	Інформаційно-комунікаційні

	очікувані результати, які відповідають соціальному замовленню на певний рівень і зміст професійної компетентності фахівця	майбутнього викладача іноземних мов є провідним складником його професійної компетентності як фахівця для системи вищої освіти	технології уможливають створення сучасних моделей і технологій формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців іноземних мов
Зміст освіти	Цей елемент є системою в системі, оскільки незалежно від способу конструювання змісту (лінійний, концентричний, модульний) має забезпечити повноту й завершеність сукупності професійних знань студентів	Переважає більшість навчальних предметів та зміст виробничих практик майбутніх викладачів іноземних мов мають чітку комунікативну спрямованість і передбачають поглиблення комунікативних знань, вмінь і навичок майбутніх викладачів	Інформаційно-комунікаційні технології забезпечують не лише надання повної професійно орієнтованої навчальної інформації студентам, але й системний характер оцінювання рівня навчальних досягнень майбутніх викладачів іноземних мов
Форми і способи здобуття освіти	Освіта може надаватися в кілька поширених на сьогодні способів – реальне стаціонарне навчання у ЗВО, індивідуальні способи навчання (в тому числі неформальні), дистанційне, заочне	Формування комунікативної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов розглядається нами у межах традиційної університетської системи освіти, яка може доповнюватися іншими (інформальними, неформальними) способами її формування	Забезпечення різноманітних способів отримання освіти нині відбувається з обов'язковим використанням сучасних ІКТ, особливо якщо йдеться про відносно нові – дистанційну, онлайн-освіту, неформальну освіту – форми здобуття знань
Суб'єкти й об'єкти освітнього процесу	Провідними суб'єктами освітнього процесу у вищій школі є студенти, викладачі, адміністративний та обслуговуючий	Наше дослідження спрямоване на створення моделі і технології формування комунікативної компетентності основного суб'єкта	Сучасні суб'єкти освітнього процесу активно використовують інформаційно-комунікаційні технології з метою формування

	персонал	освітнього процесу у вищій школі – студента	сукупності професійних компетенцій, серед яких і компетенції, що забезпечують комунікативну компетентність випускника ЗВО
Освітнє середовище	Окреслюється як сукупність об'єктивних умов функціонування освіти на кожному її ступені і щаблі. До цього переліку також часто додають систему впливів і умов формування особистості випускника закладу вищої освіти	Ефективне формування комунікативної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов може відбуватися за умови створення відповідного комунікативного іншомовного середовища у закладі вищої освіти, що забезпечить соціальний і просторово-предметний потенціал розвитку комунікативної компетентності	Сучасні ІКТ доповнюють традиційне розуміння освітнього середовища його інформаційно-технологічними – Інтернет-середовище формування професійної компетентності, хмарне середовище освітніх ресурсів та ін.
Результат освіти	Результатом діяльності закладу вищої освіти є підготовлений, компетентний, освічений та здатний до самоосвіти й саморозвитку фахівець, затребуваний на ринку праці	Високий рівень комунікативної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов забезпечує надійні показники / маркери їх подальшого професійного зростання	Сучасні ІКТ доповнюють основні структурні компоненти успішного випускника як результату діяльності ЗВО його інформаційною компетентністю, здатність працювати в змінних умовах сучасного ринку праці, здатністю виходити за вузькі територіальні рамки вітчизняної професійної діяльності

Джерело: розроблено автором

Значущість системного підходу до проблеми формування комунікативної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов полягає, на нашу думку, в тому, що існування комунікативних зв'язків

між компонентами системи і зовнішнього середовища відноситься до двох основних структурних зв'язків системи (підпорядкованості й узгодженості) (Ковальчук, 2013). Так, підпорядкованість передбачає існування домінуючого, головного складника системи, що є визначальним у функціонуванні й розвитку системного об'єкта. Такими в системі формування комунікативної компетентності майбутніх викладачів виступають інформаційно-комунікаційні технології, окреслені в темі дослідження як засіб досягнення поставленої дослідницької мети. Зв'язок узгодженості, натомість, передбачає рівноцінність компонентів системи; у нашому дослідженні такими виступають, по-перше, компоненти комунікативної компетентності майбутніх викладачів, по-друге, – компоненти моделі / технології формування означеної компетентності засобами ІКТ.

Системологія як наука про системи та їх функціонування (1969), Ф. Перегудов, Ф. Тарасенко (1989), В. Спіцнадель (2000) та ін.) визначає кілька основних класифікацій систем, серед яких:

1) прості (що не мають розгалуженої структури), складні (мають значну кількість елементів і взаємозв'язки між ними) і великі (що не можуть бути оцінені з боку одного дослідника в часі й просторі);

2) статичні (компонентний склад яких залишається постійним у часі і просторі) і динамічні (що змінюють свій стан в часі чи просторі як ймовірнісний об'єкт);

3) матеріальні (сукупність матеріальних об'єктів, взаємопов'язаних і взаємозумовлених) та абстрактні (системні продукти людського мислення; до таких систем, зокрема, відноситься й мова);

4) закриті (замкнуті для зовнішнього втручання) і відкриті (система рухливої рівноваги з введенням та виведенням змістових складників).

Ураховуючи специфіку предмета нашого дослідження, на засадах системного підходу можемо окреслити формування комунікативної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов як складну динамічну відкриту систему, що має ознаки матеріальної й абстрактної водночас. Ці системні характеристики уможливають проєктування моделі та технології формування означеної компетентності з сукупності взаємопов'язаних складників, що забезпечують ефективність упровадження названих моделі і технології.

Висновки. Отже, в методології досліджуваної проблеми представлено системний (загальнофілософський рівень). Системний підхід визначає провідні системні характеристики компетентності, професійної підготовки, інформаційно-комунікаційних технологій. Системний характер формування комунікативної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов напряму залежить від того лінгвістичного простору, у якому відбувається формування означеної компетентності, а також від характеристик іншомовної комунікативної діяльності студентів в соціокультурному просторі закладу вищої освіти. Тому перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні сутності

лінгвокультурного підходу як методологічної основи дослідження формування комунікативної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов.

Література

Беспалько, В. П. 1977. *Основы теории педагогических систем: проблемы и методы психолого-педагогического обеспечения технических обучающих систем*: [монографія]. Воронеж: Издательство Воронежского университета.

Гладунський, В. Н. 2011. *Системний підхід до розроблення і прийняття управлінського рішення (логіко-педагогічні аспекти)*: [монографія]. Київ: УБС НБХ.

Ильина, Т. А. 1972. *Структурно-системный подход к организации обучения*. Москва: Знание.

Ковальчук, В. А., 2013. Становлення системного підходу дослідження педагогічних об'єктів та явищ. В: *Дослідницький компонент у діяльності загальноосвітніх навчальних закладів та позашкільних закладів освіти: ретроспектива і перспектива*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 21 листопада 2013 року, Київ: Інститут обдарованої дитини, с. 32-38.

Малафій, І. В., 2007. *Теорія та методика формування системності знань у старшокласників*: автореф. дис. доктора пед. наук. 13.00.09. Рівненський державний гуманітарний університет, 47 с.

Носенко, Є., Коротков, В., Матюшкін, М., 2014. Системний підхід в освіті. *Нова педагогічна думка*, 3, с. 45-47.

Перегудов, Ф. И., Тарасенко, Ф. П. 1989. *Введение в системный анализ*: учебное пособие для вузов. Москва: Высшая школа.

Підласий, І. П. 2010. *Продуктивний педагог. Настільна книга вчителя*. Харків: Вид. група «Основа».

Поясок, Т. Б., Сисоева, С. О. ред., 2009. *Система застосування інформаційних технологій у професійній підготовці майбутніх економістів*: [монографія]. Кременчук: ПП Щербатих О. В.

Садовский, В. М. ред., 1969. *Исследования общей теории систем*. Москва: Прогресс.

Спицнадель, В. Н. 2000. *Основы системного анализа*: учебное пособие. СПб.: Бизнес-пресса.

Шабанова, Ю. О. 2014. *Системний підхід у вищій школі*: підручник для студентів магістратури. Донецьк: НГУ.

References

Bespal'ko, V. P. (1977). *Osnovy teoryu pedahohycheskykh system: problemy u metody psykholoho-pedahohycheskoho obespechenyya tekhnicheskyykh obuchayushchykh system: monohrafiya* [Fundamentals of the theory of pedagogical systems: problems and methods of psychological and pedagogical support of technical training systems]. Voronezh: Yzdatel'stvo Voronezhskoho unyversyteta [in Russian].

Hladuns'kyy, V. N. (2011). *Systemnyy pidkhdid do rozroblennya i pryynyattya upravlins'koho rishennya (lohiko-pedahohichni aspekty): monohrafiya* [System approach to the development and adoption of management decisions (logical and pedagogical aspects)]. Kyiv: UBS NBKH [in Ukrainian].

Koval'chuk, V. A. (2013). *Stanovlennya systemnoho pidkhdodu doslidzhennya pedahohichnykh ob'yektiv ta yavysch* [Formation of a systematic approach to the study of pedagogical objects and phenomena]. In: *Doslidnyts'kyy komponent u*

diyalti zahal'noosvitnikh navchal'nykh zakladiv ta pozashkil'nykh zakladiv osvity: retrospektyva i perspektyva: materialy vseukrayins'koyi naukovy-praktychnoyi konferentsiyi [Research component in the activities of secondary schools and out-of-school educational institutions: retrospective and perspective: materials of the All-Ukrainian scientific-practical conference], 21.11.2013, Kyiv: Instytut obdarovanoi dytyny, p. 32-38 [in Ukrainian].

Malafiyik, I. V. (2007). *Teoriya ta metodyka formuvannya systemnosti znan' u starshoklasnykiv* [Theory and methods of forming the system of knowledge of high school students]. Rivnens'kyi derzhavnyi humanitarnyy universytet, 47 p [in Ukrainian].

Nosenko, YE., Korotkov, V., Matyushkin, M. (2014). *Systemnyy pidkhid v osviti* [System approach in education]. Nova pedahohichna dumka [New pedagogical thought], 3, p. 45-47 [in Ukrainian].

Perehudov, F. Y., Tarasenko, F. P. (1989). *Vvedenye v systemnyy analiz: uchebnoe posobye dlya vuzov* [Introduction to systems analysis: a textbook for universities]. Moskva: Vysshaya shkola [in Russian].

Pidlasyy, I. P. (2010). *Produktyvnyy pedahoh. Nastil'na knyha vchytelya* [Productive teacher. Teacher's desk book]. Kharkiv: Vyd. hrupa «Osnova» [in Ukrainian].

Poyasok, T. B., Sysoyeva, S. O. (2009). *Systema zastosuvannya informatsiynykh tekhnolohiy u profesiyniy pidhotovtsi maybutnikh ekonomistiv: monohrafiya* [System of application of information technologies in professional training of future economists]. In S. Sysoyeva, (Ed.). Kremenchuk: PP Shcherbatykh [in Ukrainian].

Sadovskyy, V. M. red., (1969). *Yssledovannya obshchey teoryy system* [Studies of general systems theory]. In V. Sadovskyy, (Ed.). Moskva: Prohress [in Russian].

Shabanova, YU. O. (2014). *Systemnyy pidkhid u vyshchiiy shkoli: pidruchnyk dlya studentiv mahistratury* [System approach in higher school: a textbook for graduate students]. Donetsk: NHU [in Ukrainian].

Spytsnadel', V. N. (2000). *Osnovy systemnoho analiza: uchebnoe posobye* [Fundamentals of system analysis: a textbook]. SPb.: Byznys-prensa [in Russian].

Yl'yna, T. A. (1972). *Strukturno-systemnyy pokhod k orhanyzatsyy obuchenyya* [Structural-system approach to the organization of training.]. Moskva: Znanye [in Russian].

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто особливості системного підходу до проблеми формування комунікативної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов засобами інформаційно-комунікаційних технологій. Зазначено, що системний підхід визначає провідні системні характеристики компетентності, професійної підготовки, інформаційно-комунікаційних технологій. Охарактеризовано системні об'єкти, що підлягають вивченню й експериментальній перевірці: професійна підготовка майбутніх викладачів іноземних мов у ЗВО як система; комунікативна компетентність як системний об'єкт; інформаційно-комунікаційні технології як системне явище і процес; модель і технологія формування комунікативної компетентності майбутніх викладачів. Представлено системні характеристики формування комунікативної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов засобами інформаційно-комунікаційних технологій. Наголошено на значущості системного підходу до проблеми формування комунікативної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов. Визначено, що існування комунікативних

зв'язків між компонентами системи і компонентами зовнішнього середовища відноситься до двох основних структурних зв'язків системи (підпорядкованості й узгодженості). Підпорядкованість передбачає існування домінуючого, головного складника системи, що є визначальним у функціонуванні й розвитку системного об'єкта. Визначено, що таким головним складником у системі формування комунікативної компетентності майбутніх викладачів виступають інформаційно-комунікаційні технології. Зв'язок узгодженості, натомість, передбачає рівноцінність компонентів системи; у нашому дослідженні такими виступають, по-перше, компоненти комунікативної компетентності майбутніх викладачів; по-друге, компоненти моделі / технології формування означеної компетентності засобами інформаційно-комунікаційних технологій. На засадах системного підходу окреслено авторське формування комунікативної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов як складну динамічну відкриту систему, що має ознаки матеріальної й абстрактної водночас. Ці системні характеристики уможливають проектування моделі та технології формування означеної компетентності з сукупності взаємопов'язаних складників, що забезпечують ефективність упровадження названих моделі і технології.

Ключові слова: системний підхід, комунікативна компетентність, майбутні викладачі іноземних мов, засоби інформаційно-комунікаційних технологій.